

ՀՀ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

«ՀՀ վարչական դատարանի դիմումի հիման վրա՝ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ այնքանով, որքանով ոստիկանության իրավասու ծառայողի կողմից անհետաձգելի միջամտության որոշումն անհապաղ կայացնելուց որևէ բացառություն չի նախատեսում, Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի կապակցությամբ

Դիմող կողմի պահանջը

ՀՀ վարչական դատարանը, ղեկավարվելով ՀՀ Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ սահմանադրական օրենքի 71-րդ հոդվածով 2020 թվականի հոկտեմբերի 15-ին դիմել է ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Սահմանադրության 50-րդ հոդվածին համապատասխանության հարցի լուծման խնդրանքով:

«Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ այնքանով, որքանով ոստիկանության իրավասու ծառայողի կողմից անհետաձգելի միջամտության որոշումն անհապաղ կայացնելուց որևէ բացառություն չի նախատեսում, Սահմանադրության 50-րդ հոդվածին համապատասխանության հարցի վերաբերյալ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի վերլուծությունը

Դիմումով վիճարկման առարկա են «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում

համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասը, համաձայն որի՝ եթե ընտանիքի մեկ անդամը մյուսի նկատմամբ բռնություն է կիրառել, և առկա է հիմնավոր ենթադրություն բռնության կրկնման կամ շարունակման անմիջականորեն սպառնացող վտանգի մասին, ապա ընտանիքի մյուս անդամի կյանքի և առողջության ապահովման նպատակով **նուստիկանության իրավասու ծառայողն անհապաղ կայացնում է անհետաձգելի միջամտության որոշում (...):**

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի սահմանադրական կարգավիճակի շրջանակների հաշվառմամբ՝ դիմումով վիճարկման առարկա դրույթների իրավաչափությունը դիտարկվել է անձի կյանքի, ֆիզիկական ու հոգեկան անձեռնմխելիության և լիազոր մարմնի կողմից որոշումների կայացման, վարչարարության և լիազորությունների ու գործառույթների պատշաճ իրականացման ապահովման՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքների մրցակցության համատեքստում:

Դիմումով վիճարկվող կարգավորման իրավաչափությունը հարկ է դիտարկել փոխկապակցված հարցերի՝ վերոնշյալ երկու իրավունքների հնարավոր մրցակցության, ինչպես նաև խնդրո առարկա դրույթի կիրառման, այսինքն՝ նուստիկանության իրավասու ծառայողի՝ անհետաձգելի միջամտության որոշման **անհապաղ կայացման** պարագայում գործնականում հնարավոր խնդիրների տեսանկյունից:

Այսպես, «Ընտանիքում բռնության կանխարգելման, ընտանիքում բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության և ընտանիքում համերաշխության վերականգնման մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է, որ եթե ընտանիքի մեկ անդամը մյուսի նկատմամբ բռնություն է կիրառել, և առկա է հիմնավոր ենթադրություն բռնության կրկնման կամ շարունակման անմիջականորեն սպառնացող վտանգի մասին, ապա ընտանիքի մյուս անդամի կյանքի և առողջության ապահովման նպատակով **նուստիկանության իրավասու ծառայողն անհապաղ կայացնում է անհետաձգելի միջամտության որոշում:** Անհետաձգելի միջամտության որոշում կարող է կայացվել նաև այն դեպքում, երբ նախազգուշացում ստանալուց հետո՝ մեկ տարվա ընթացքում, անձը կատարել է այնպիսի բռնի արարք, որը չի պարունակում հանցակազմի հատկանիշներ:

Խնդրո առարկա դրույթը դիմումով վիճարկվում է անձի պատշաճ վարչարարության իրավունքի իրականացման սահմանափակման տեսանկյունից, սակայն անհետաձգելի միջամտության որոշման կայացումն ամրագրող դրույթի շուրջ բարձրացված խնդիրները պետք է դիտարկել անձանց իրավունքների հավասարակշռման սկզբունքի կիրառմամբ՝ հաշվի առնելով անձի կյանքի, ֆիզիկական ու հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքների ապահովումը և ընտանիքում բռնության երևույթի առանձնահատկությունները:

Դիմումով բարձրացվել է, որ վիճարկվող դրույթի կիրառմամբ սահմանափակվում է ընտանիքում բռնության ենթադրյալ գործադրողի և ընտանիքում բռնության ենթարկված անձի ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված պատշաճ վարչարարության իրավունքը՝ առանց հաշվի առնելու անձանց հիմնական իրավունքների պաշտպանության հարցը և մրցակցող տարբեր իրավունքների հավասարակշռման սկզբունքը:

Եթե ընտանիքի մեկ անդամը մյուսի նկատմամբ բռնություն է կիրառել, և առկա է հիմնավոր ենթադրություն բռնության կրկնման կամ շարունակման անմիջականորեն սպառնացող վտանգի մասին, ապա ընտանիքի մյուս անդամի կյանքի և առողջության ապահովման նպատակով ոստիկանության իրավասու ծառայողի՝ անհետաձգելի միջամտության անհապաղ կայացման հարցը դիմումում պատշաճ վարչարարության իրավունքի ապահովման տեսանկյունից խնդրահարույց է դիտարկվել այն հաշվառմամբ, որ վարույթի անհապաղ իրականացման պահանջն ինքնին խնդրահարույց չէ, այլ խնդրահարույց է այդպիսի պահանջի իմպերատիվ և սպառիչ սահմանումը, ինչի արդյունքում ստացվում է՝ վարույթը պետք է իրականացվի կողմերի պատշաճ վարչարարության իրավունքի խախտմամբ:

Սակայն խնդրո առարկա դրույթների սահմանադրականության հարցը պետք է դիտարկել անհետաձգելի միջամտության որոշման նպատակի և էության առաջնահերթ հաշվառմամբ: Ընտանիքում բռնության խնդրի կարգավորման, անձանց իրավունքների պաշտպանության համար, ինչպես նաև կանխարգելիչ կարևոր նպատակ ունեն պաշտպանական միջոցները՝ տվյալ պարագայում քննարկման առարկա անհետաձգելի միջամտությունը:

Անհետաձգելի միջամտության որոշումը նպատակ է հետապնդում ընտանիքում բռնության անմիջական վտանգի դեպքում անհապաղ ապահովել անձի անվտանգությունը¹, ուստի այս պարագայում անհապաղ որոշման կայացման հարցը որպես խնդիր բարձրացնելը հատկապես պատշաճ վարչարարության իրավունքի երաշխավորման տեսանկյունից հավասարակշիռ չէ անհետաձգելի միջամտության որոշման նպատակի և դրա կիրառման հետևանքով արդյունքների, խնդիրների կանխարգելման հարցերի հետ:

Անհետաձգելի միջամտության որոշման կայացման նպատակով պետք է հավասարակշռված լինեն տուժողի կամ վտանգի ենթարկվող անձի իրավունքների՝ կյանքի, ֆիզիկական և հոգեկան անձեռնմխելիության և ընտանեկան կյանքի, բռնությունից զերծ լինելու երաշխավորումն այլ իրավունքների, այս դեպքում՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքի հետ:

Այս համատեքստում անհրաժեշտ է ընդգծել, որ ընտանիքում բռնության կանխարգելումը միայն երկու մասնավոր շահերի հավասարակշռման հարց չէ: Այսպես, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայի համաձայն՝ «իշխանությունների կողմից միջամտությունը անձնական և ընտանեկան կյանքին կարող է անհրաժեշտ լինել մարդու առողջությունն ու իրավունքները պաշտպանելու կամ հանցագործությունները կանխելու համար:² **Առանձնակի պետք է ընդգծել, որ Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտեն նշել է, որ բռնություն գործադրողի իրավունքները չեն կարող գերադասվել կանանց կյանքի և ֆիզիկական ու հոգեկան անձեռնմխելիության իրավունքներից:³**

«Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի համաձայն՝ մասնակից պետությունները պետք է ձեռնարկեն օրենսդրական և այլ բնույթի անհրաժեշտ

¹ <http://www.e-draft.am/projects/427/justification>

² Տե՛ս Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի (Opuz v. Turkey) գործով 2009 թվականի սեպտեմբերի 9-ի վճիռը, գանգատ թիվ 33401/02, կետ 144, Բ. ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության (B. v. the Republic of Moldova) գործով 2013 թվականի հոկտեմբերի 13-ի վճիռը, գանգատ թիվ 61382/09, կետ 46

³ Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտե CEDAW/C/39/D/6/2005* , կետ 12.1.5 <https://opcedaw.files.wordpress.com/2012/01/yildirim-v-austria.pdf>

բոլոր միջոցները ապահովելու համար, որպեսզի իրավասու մարմինները, վերահաս վտանգի առկայության պայմաններում, լիազորված լինեն կարգադրելու, որպեսզի ընտանեկան բռնություն կատարողը բավարար ժամանակով հեռանա տուժողի կամ վտանգի տակ գտնվող անձի բնակարանից կամ արգելելու կատարողին, որպեսզի նա վերադառնա կամ շփում ունենա տուժողի կամ վտանգի տակ գտնվող անձի հետ: **Նշված հոդվածի համաձայն՝ ձեռնարկված միջոցները պետք է նախապատվությունը տան տուժողների կամ վտանգի տակ գտնվող անձանց անվտանգությունը**⁴:

Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցի համաձայն՝ անմիջական վտանգի դեպքում ընտանեկան բռնության ենթարկված անձի անվտանգությունը երաշխավորելու ամենաարդյունավետ միջոցը տուժողի և բռնություն գործադրողի միջև ֆիզիկական հեռավորություն ապահովելն է: Անվտանգությունը ապահովող այդպիսի արդյունավետ միջոցը հենց անհետաձգելի միջամտության որոշման կայացումն է:

«Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի բացատրական զեկույցի 266-րդ կետի համաձայն՝ կոնվենցիայի 52-րդ հոդվածի այս դրույթը պետություններից պահանջում է ապահովել, որ այս որոշումների իրականացման ընթացքում ձեռնարկված ցանկացած միջոցառման շրջանակներում պատշաճ կերպով հաշվի առնվի տուժողի կամ ռիսկի ենթարկվող անձի անվտանգությունը, ինչն ընդգծում է **այս միջոցառման պաշտպանիչ բնույթը**: Անմիջական վտանգը պետք է գնահատվի համապատասխան մարմինների կողմից:⁵

Պետությունից պահանջվող պաշտպանության ստանդարտը սահմանվում է որպես պատշաճ ջանասիրություն: Պատշաճ ջանասիրության սկզբունքը ամրագրված է

---

⁴ Տե՛ս «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիա, հոդված 52:

⁵ Տե՛ս «Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի բացատրական զեկույց, կետեր 264-266:

«Կանանց նկատմամբ բռնության և ընտանեկան բռնության կանխարգելման և դրա դեմ պայքարի մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածում, որը նախատեսում է պետությունների պարտականությունը կանխել, քննել, պատժել և փոխհատուցում տրամադրել կոնվենցիայով նախատեսված բռնության դեպքերում: Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ երկրներին ուղղված՝ բռնությունից կանանց պաշտպանության վերաբերյալ Rec(2002) 5 հանձնարարականը սահմանում է բռնության դեպքերը կանխելու, քննելու և պատժելու համար պատշաճ ջանասիրություն ցուցաբերելը⁶:

ՄԱԿ-ի Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտեն (CEDAW) Ընդհանուր հանձնարարականում 28(2010)⁷ և ընտանեկան բռնության վերաբերյալ հաղորդակցություններում⁸ ևս հաստատել է պատշաճ ջանասիրության չափանիշը:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն անդրադարձել է պատշաճ ջանասիրության չափանիշին Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի գործով վճռում⁹, ինչպես նաև մի շարք գործերով վճիռներում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գտել է, որ պետության՝ ընտանիքում բռնության պատշաճ կերպով քննության և պաշտպանության ձախողումը կարող է Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի¹⁰, 3-րդ հոդվածի¹¹ կամ 8-րդ հոդվածի¹² խախտում հանդիսանալ:

---

⁶ Տե՛ս https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2612 հղումով, 2021 թվականի ապրիլի 1-ի դրությամբ:

⁷ Տե՛ս ՄԱԿ-ի Կանանց նկատմամբ խտրականության վերացման կոմիտեն (CEDAW) Ընդհանուր հանձնարարականի 28(2010), կետ 19, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/472/60/PDF/G1047260.pdf?OpenElement> հղումով. հասանելի է 2021 թվականի ապրիլի 1-ի դրությամբ:

⁸ Տե՛ս Յիլդիրիմն ընդդեմ Ավստրիայի (Yildirim v. Austria) 2007 թվականի վճիռը, Գոեցկեն ընդդեմ Ավստրիայի (Goetze v. Austria) 2007 թվականի վճիռը:

⁹ Տե՛ս Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի (Opuz v. Turkey) գործով 2009 թվականի սեպտեմբերի 9-ի վճիռը, գանգատ թիվ 33401/02, կետեր 77-86 և 131-149:

¹⁰ Տե՛ս Օփուզն ընդդեմ Թուրքիայի (Opuz v. Turkey) գործով 2009 թվականի սեպտեմբերի 9-ի վճիռը, գանգատ թիվ 33401/02:

¹¹ Տ՛ւ Բ. ընդդեմ Մոլդովայի Հանրապետության (B. v. the Republic of Moldova) գործով 2013 թվականի հոկտեմբերի 13-ի վճիռը, գանգատ թիվ 61382/09, կետ 46

¹² Տե՛ս Ա. ընդդեմ Խորվաթիայի (A v. Croatia) գործով 2010 թվականի վճիռ, Հաջդուովան ընդդեմ Սլովակիայի (Hajduova v. Slovakia) գործով 2010 թվականի վճիռը:

Անհետաձգելի միջամտության որոշումն արագ գործիք է, որը ոստիկանության ծառայողները կարող են օգտագործել տուժողին պաշտպանելու և բռնության ենթարկված անձի ֆիզիկական ամբողջականության կամ առողջության վրա ազդող բռնության աճը կանխելու համար: **Բռնությունից պաշտպանության համակարգում դրա կարևորությունը բխում է հենց դրանով կայացվող հնարավոր գործողությունների արագությունից**¹³:

Անհետաձգելի միջամտության որոշումների էությունից է բխում դրանց արագ կայացումը, ուստի անհապաղությունն անհրաժեշտ կարևոր բաղադրիչ է, և դրանից բացառություն սահմանումը կարող է խնդրահարույց լինել:

Դիմումում ներկայացվող հիմնավորումները պարզաբանում են, որ որոշ դեպքերում այդ անհապաղության հետևանքով տուժում են ընտանիքում բռնության ենթարկված անձիք՝ ներկայացնելով անհետաձգելի միջամտության որոշումների դատական կարգով բողոքարկման և դրա արդյունքում դրանց վերացման մասին վիճակագրություն, ինչպես նաև պնդելով, որ անհապաղության դեպքում ոստիկանության ներկայացուցիչները բացատրություն են վերցնում բռնություն գործադրած անձանցից և ոչ տուժողներից, ըստ այդմ՝ ամբողջությամբ չի ապահովվում տուժողների իրավունքների պաշտպանությունը:

Սակայն, հարկ է նկատել, որ դիմումում բարձրացված խնդիրներն առավելապես գործնական, իրավունքների պաշտպանության և դրանց իրականացման երաշխավորման գործընթացում իրավասու մարմինների ներկայացուցիչների մասնագիտական պատրաստվածության և կարողությունների հարց է, ինչը պետք է լուծել դրանց զարգացման ուղղությամբ քայլեր ձեռնարկելով, այլ ոչ թե որոշման կայացման անհապաղության երաշխիքից բացառություն սահմանող օրենսդրական փոփոխությունների իրականացմամբ:

---

¹³Տե՛ս Եվրոպայի խորհրդի «Անհետաձգելի միջամտության որոշումները ընտանիքում բռնության դեպքերում» հետազոտությունը <https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7426-emergency-barring-orders-in-situations-of-domestic-violence-article-52-of-the-istanbul-convention.html> հղումով, էջ 10:

Մինչդեռ, անհետաձգելի միջամտության որոշումների կայացման անհապաղությունից բացառություն սահմանելով՝ այդ որոշման կայացումը գործնականում կարող է իմաստազուրկ դառնալ՝ ելնելով դրա պաշտպանական էությունից ու նպատակից:

Ավելին, ընտանեկան բռնության խնդրի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ընտանեկան բռնությունը և դրա հետևանքները հաճախ ավելի լուրջ կարող են լինել, դրանք հաճախ կրկնվում և ժամանակի ընթացքում ավելի են սրվում, քան բռնության այլ ձևերի դեպքում: Հետևաբար, կարևոր է ապահովել, որ ընտանեկան բռնության դեմ պայքարը և բռնությունից անձանց իրավունքների պաշտպանությունն իրականացվեն պատշաճորեն, արագ, արդյունավետ և խնդրի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ:

Այս ամենի հետ մեկտեղ, պետք է նշել, որ անհետաձգելի պաշտպանական որոշումների կայացումը կամ առհասարակ դրանց կիրառումը պետք է հիմնված լինեն իրավական հստակ երաշխիքների վրա: Առաջնային մտահոգություն պետք է լինի այնպիսի մեխանիզմի ձևավորումը, որն արդյունավետորեն ապահովում է ընտանեկան բռնության տուժողի կամ դրա հնարավոր վտանգի ենթարկված անձի անվտանգությունը, բայց կարևոր է նաև պահպանել հիմնական իրավական սկզբունքները, ինչպիսիք են՝ համամասնությունը, օրինականությունը, պատշաճ գործընթացի ապահովումը և դատական վերանայման հնարավորությունը:

Սրանք երաշխիքներ են անհետաձգելի միջամտության որոշման կիրառությունը կարգավորող իրավական դրույթների և ընթացակարգերի կիրարկման համար՝ պաշտպանելով ընտանիքում ենթադրյալ բռնություն գործադրած անձին պաշտպանական միջոցների՝ անհետաձգելի միջամտության հնարավոր անհիմն կամ անհարկի կիրառումից:

Վերոթվարկյալ երաշխիքները՝ համամասնության, օրինականության, պատշաճ գործընթացի ապահովման և դատական վերանայման հնարավորության սկզբունքները և դրանց իրականացման համար մեխանիզմները տվյալ պարագայում նախատեսված են ընտանիքում բռնության դեմ պայքարի և դրա կանխարգելման օրենսդրությամբ: Այսինքն՝ ընտանիքում բռնության դեմ պայքարի և դրա կանխարգելման օրենսդրությունը

հնարավոր ոչ իրավաչափ միջամտությունների առումով հաշվի է առնում ընտանեկան բռնության երկու կողմերի՝ և՛ տուժողի, և՛ ենթադրյալ բռնարարի իրավունքներն ու շահերը:

Այսպիսով, ընտանիքում բռնության դեմ պայքարի իրավական մոտեցումների և ներպետական իրավական լուծումների համեմատական ուսումնասիրությունից կարելի է եզրահանգել, որ **վիճարկվող կարգավորումները՝ առաջնահերթ ուղղված լինելով բռնությունից տուժած անձանց պաշտպանությանը, ՀՀ Սահմանադրությամբ և միջազգային փաստաթղթերով ամրագրված իրավունքների իրականացման, մասնավորապես՝ պատշաճ վարչարարության իրավունքի ոչ համաչափ սահմանափակման կամ խախտման խնդիր չեն առաջացնում:**

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմ